

УДК 349.2

Б. Л. Корольчук
аспірант*Харківського національного університету внутрішніх справ***КОНТРАКТ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ ЯК ПРАВОВИЙ ЗАСІБ
ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО**

Постановка проблеми. Розвиток теорія трудового договору починається к кінця ІХХ сторіччя і до сьогоднішнього часу продовжується. На початку свого зародження теорія трудового договору базувалась на договорах з римського права і вже сьогодні трудових договір розглядається в науці трудового права як самостійне правове явище, що має різні види угоди про працю. Зміни соціально-економічних умов життєдіяльності людини обумовлюють динамізм правового регулювання суспільно корисної несамотійної праці, що характеризується розширенням сфери дії угод про працю у різних сферах діяльності. За допомогою множинності договірних форм залучення до праці громадян певною мірою забезпечується єдність і диференціація правового регулювання праці різних категорій працівників, і поліцейські у даному випадку не є виключенням. Так особливістю проходження служби в органах Національної поліції України є застосування контрактної форми угоди про працю. А отже, виходячи з того, що контракт є правовим засобом регулювання умов праці поліцейського, дослідження його змісту виступає актуальною науково-практичною проблемою вирішення якої повинно забезпечувати захист трудових прав поліцейських.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що контрактна форма залучення громадян до праці продовжує розвиватися в науці трудового права в межах теорії трудового договору, де у переважній більшості досліджується природа контракту та його особливості. Водночас в сучасній літературі приділяється не достатньо уваги практичній частині контракту про проходження служби в поліції, як угоди про працю, що і обумовило контекст цього дослідження. Водночас методологічною базою роботи стали наукові здобутки таких вітчизняних науковців як: В.В. Жернаков, О.Є. Костюченко, К.Ю. Мельник, Л.В. Могілевський, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар, О.М. Ярошенко.

Метою цієї статті є формулювання конкретних пропозицій щодо удосконалення змісту типової форми контракту про проходження служби в поліції.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи контракт про проходження служби в поліції необхідно зазначити, що саме цей правовий засіб у трудовому праві свідчить про приналежність

службово-трудова відносин до предмету трудового права, їхню соціально-трудова природу, що у свою чергу вказує на правові умови договірної регулювання несамотійної суспільно корисної праці. Водночас, як вірно зазначає В.В. Жернаков, особливості договірної регулювання соціально-трудова відносин сприяють чіткому уявленню про предмет і метод трудового права як самостійної галузі права. Це має особливе значення в умовах реформування законодавства про працю, викликаного сучасними соціально-економічними реаліями [1, с. 112-113]. В науці трудового права Л.В. Могілевським доведено, що «стійкі причини диференціації правового регулювання праці передбачають необхідність регулювання праці окремих категорій працівників спеціальними нормами» [2, с. 36]. А отже контракт про проходження служби в поліції має відображати диференційований підхід до умов праці поліцейського, що закріплюються у контракті як угоди про працю. Тому, особливості правового регулювання службово-трудова відносин між органом Національної поліції та поліцейським як явище, що має трудову та соціальну природу, мають визначально впливати закріплені контрактні права та обов'язки його сторін.

Фактично контрактна форма організації процесу праці в органах та підрозділах Національної поліції України дозволяє вирішувати питання про порядок формування кадрового складу поліції, і при цьому забезпечує таку розстановку кадрів яка відповідає потребам публічної безпеки та протидії злочинності. Погоджуємося з твердженням К.Ю. Мельника про те, що встановлення виключно контрактної основи комплектування посад керівників та заступників керівників органів, закладів та установ національної поліції та керівників їх структурних підрозділів є позитивним. Але, науковець наголошує на тому, що не зовсім правильно обмежувати кількість переукладань контракту для окремих із вищезазначених категорій поліцейських, оскільки такий крок може потягти за собою розмивання професійного ядра та зниження ефективності діяльності відповідних органів поліції [3, с. 210]. Той факт, що контракт надає правові можливості індивідуального регулювання службово-трудова відносин в поліції позитивно впливає і на можливість визначення індивідуальних завдань для керівного складу поліції. Будучи

закріпленими в контракті персоналізовані службово-трудова обов'язки керівників центрального органу управління поліцією та територіальних органів Національної поліції дозволяють поряд з традиційними для поліції завдання продовжувати реформу Національної поліції та впроваджувати сучасні прогресивні підходи в процесі виконання завдань Національної поліції України.

Стосовно змістовного наповнення контракту про проходження служби в поліції необхідно зазначити, що необхідні умови контракту є аналогічним трудовому договору, а саме умови про: «а) місце роботи; б) час початку дії трудового договору та його строк; в) трудову функцію; г) оплату праці» [4, с. 221]. Якщо виходити з того, що «контракт спрямований передусім на виявлення ініціативності та самостійності працівника, і одним зі шляхів максимальної віддачі працівником індивідуальних здібностей та професійних навичок є визначення у ньому відповідного рівня оплати та матеріального забезпечення із врахуванням складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці» [5, с. 97-98] то, відповідно, контракт може закріплювати будь-які інші умови проходження служби в поліції, які будучи поіменованими у трудовому праві як «факультативні» стають обов'язковими для виконання після підписання контракту.

До факультативним умов, як правило відносять ті умови, «що стосуються умов праці, випробування та його строку, забезпечень щодо нерозголошення державної таємниці, комерційної та іншої захищеної законом таємниці, підвищення кваліфікації тощо» [4, с. 224]. «Контракт може містити положення щодо основної та додаткової заробітної плати, інші заохочувальні та компенсаційні виплати» [5, с. 98]. Це свідчить, що умови які не визначені чинним законодавством, але були вироблені сторонами в процесі досягнення угоди про працю на рівні з необхідними умовами контракту стають для сторін обов'язковими до виконання. Також факультативні умови контракту про проходження служби в поліції дозволяють персоналізувати індивідуальні завдання поліцейського відповідно до покладених на нього службових та трудових обов'язків.

Контракт про проходження служби в поліції, як і будь-який інший письмовий трудовий договір вміщує умови про зобов'язання сторін. У типовій формі передбачено конкретизацію робочого часу, оплати праці та соціально-побутового забезпечення поліцейського, відповідальність сторін, положення про зміни та умови припинення контракту, строк дії контракту та його особливі умови [6]. За формально-юридичними ознаками ця типова форма відображає особливості цього виду трудового договору, а саме: вміщено положення про

строк його дії, відповідальність сторін, умови матеріального забезпечення, умови про розірвання контракту. Затвердження такої письмової форми контракту на проходження служби в поліції фактично здійснено у точній послідовності визначення особливостей контракту закріплених у ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України [7]. Водночас ця типова форма не надає уявлення про конкретизацію умов праці поліцейського.

Якщо виходити з того, що умови контракту мають конкретизувати умови проходження служби в органах Національної поліції, то на протипагу цьому затверджена форма контракту, у переважній більшості його змісту, нагадує переписування чинного законодавства. І тому, погоджуємося з твердженням про те, що «трудова угода сьогодні відомий як документ, що на практиці має форму безглузлого переписування законодавства. Таке становище породжує два моменти: позитивний та негативний. До позитивного можна віднести наявність елементу просвітництва... до негативного моменту належить відсутність динаміки трудових відносин між сторонами, небажання сторін змінювати сутність трудових відносин, що з часом набуває спотвореної форми партнерських відносин» [8, с. 105].

Підтвердженням наведеного є такі пункти контракту про проходження служби в поліції:

– Розділ I Загальні положення вміщує такі пункти: «2. На відносини Сторін за цим Контрактом поширюється дія Закону України «Про Національну поліцію», інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини щодо проходження служби в поліції. 3. Трудові відносини Сторони 2 розпочинаються з дня видання наказу про призначення на посаду» [6]. Тобто сторони зазначають, що нормативною основою виниклих відносин є виключно спеціальне законодавство, і не посилаються на чинне трудове законодавство. Водночас далі мова йде про виникнення трудових відносин. Тобто не службово-трудова, а саме трудових відносин, що вказує на те, що відносини, які виникають на підставі цього контракту повинні відповідати нормативним приписам трудового законодавства. Також у п. 2 мова йде про відносини, а п. 3 про трудові відносини. Спосіб викладення та суперечність або неточність визначення виду правовідносин, що виникають на підставі цього контракту, закріплена на галузевому рівні і одразу вказує на вади юридичної техніки викладу змісту цього типового контракту;

– Розділ II Обов'язки сторін вміщує зобов'язання Сторони 1 та Сторони 2. Зобов'язання Сторони 1 сформульовані із застосування таких слів та словосполучень: «забезпечити належні умови»; «забезпечити в установленому порядку»; «забезпечити реалізацію гарантій ... передбачених Законом України...»; «забезпечити можливість».

Зобов'язання Сторони 2 сформульовані у такий спосіб: «неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів...»; «професійно виконувати»; «не порушувати права і свободи людини»; «зберігати інформацію з обмеженим доступом»; «дотримуватися службової дисципліни»; «виконувати обов'язки, що обумовлені посадою» [6]. Фактично зобов'язання сторін можна охарактеризувати однією фразою «домовилися дотримуватися чинного законодавства України», жодної конкретизації за виключенням вказівки на посаду поліцейського ці пункти контракту не передбачають. Юридично ці пункти не можна вважати такими про які сторони домовляються, адже дотримуватися законодавства України зобов'язана кожна юридична та фізична особа, яка перебуває в Україні або провадить в державі свою діяльність;

– Розділ III Робочий час не відрізняється від попередніх, зокрема у ньому закріплено, що «службовий час і час відпочинку Сторони 2 визначаються відповідно до Закону України «Про Національну поліцію»; «розподіл службового часу поліцейських визначається розпорядком дня, затвердженим керівником органу (установи, закладу) поліції»; тільки у п. 3 розділу потрібно зазначити необхідне «Особливий характер служби в поліції для Сторони 2 містить такі спеціальні умови (служба у святкові та вихідні дні, служба позмінно, служба з нерівномірним графіком, служба в нічний час): ...» [6]. Окрім того, що розділ про робочий час, а у змісту йде мова про службовий час цей розділ контракту оперує поняттям «розпорядок дня» замість «Правила внутрішнього трудового розпорядку». За своєю суттю сторони навіть не потенційно не мають можливості домовитися про індивідуальні умови розподілу робочого (службового) часу поліцейського. Водночас, виникає й інше питання, а чи може бути поліцейський залучений до праці у святкові та вихідні дні або в нічний час якщо цього вимагають обставини пов'язані із забезпеченням громадської безпеки, але цього не передбачено у контракті? Відповідь на це питання однозначна – так. Це пояснюється тим, що присягнувши «вірні служити Українському народові» поліцейський за родом своєї діяльності служить 24 години на добу, і відмовитися виконувати свої службові обов'язки послаючись на умови контракту він (вона) не може. Отже, жодного сенсу у переписуванні законодавства до цього розділу не має;

– Розділ IV. Оплата праці та соціально-побутове забезпечення Сторони 2 як і у попередніх розділах полягає у переписуванні законодавства, а його пункти сформульовані у такий спосіб: «грошове забезпечення, розмір та умови виплати якого визначаються актами законодавства України»; «...передбачених Законом України «Про Націо-

нальну поліцію»; «відповідно до законодавства України про відпустки»; «відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [6]. Що необхідно відмітити у цьому випадку так те, що окремі положення трудового законодавства, наприклад Закону України «Про відпустки» надає сторонам право в актах соціального партнерства – колективних договорах право на конкретизацію щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці (ст. 8) [9]. Але у пунктах контракту не тільки не передбачена конкретизація умов надання щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці для конкретного поліцейського з яким укладено такий контракт, у його пунктах навіть не йдеться про посилання на акти соціального партнерства. Фактично зазначені пункти не є умовами праці, а є інформаційним повідомленням про те, яке законодавство застосовується в процесі організації праці поліцейського, до того ж із звуженням існуючих прав на отримання додаткового часу відпочинку на умовах визначених чинним законодавством України;

– Розділ V. Відповідальність Сторін традиційно для цього типового контракту вміщує пункти де зазначено, що відповідальність настає «згідно із законодавством України». Зазначимо, що у цьому розділі є посилання на Дисциплінарний статут Національної поліції України, а також те, що «державою відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю Сторони 2 під час здійснення нею своїх повноважень» [6]. Будь-яких поіменованих посилань на матеріальну відповідальність поліцейського у цьому розділі не передбачено. Але, згідно Кодексу законів про працю матеріальна відповідальність працівника має свої види, і залежно від займаної посади, виконуваної роботи або обставин заподіяння шкоди майну роботодавця вона може бути: обмежена, повна, колективна (бригадна). Отже, в процесі переписування чинного законодавства було втрачено згадку про матеріальну відповідальність яка є видом відповідальності працівника, що виникає у трудових правовідносинах. У випадку із поліцейськими цей вид трудової відповідальності також має місце;

– Розділ VI. Зміни та умови припинення цього Контракту на відміну від попередньо проаналізованих розділів окрім традиційного переписування чинного законодавства містить пункти, що конкретизують умови його припинення. Наприклад, «у разі дострокового розірвання цього Контракту днем припинення цього Контракту є: день видання наказу про звільнення зі служби в поліції у порядку та з підстав, визначених Законом України «Про Національну поліцію», або дата, зазначена в наказі про звільнення зі служби; день видання наказу про звільнення з посади у зв'язку з пере-

міщенням відповідно до вимог статті 65 Закону України «Про Національну поліцію» або дата, зазначена в наказі про звільнення з посади; день смерті (загибелі) поліцейського, а також визнання його судом безвісно відсутнім або оголошення померлим чи недієздатним» [6]. Водночас цей розділ також переобтяжений посиланнями на Закон України «Про Національну поліцію», а це свідчить, що вкотре сторони не домовляються про умови зміни контракту або умови його припинення, а підтверджують необхідність дотримуватися чинного законодавства, що по суті не є домовленістю сторін, а є їхнім обов'язком, який не вимагає додаткового письмово підтвердження;

– Розділ VII. Строк дії цього Контракту та особливі умови цього Контракту. У цьому розділі конкретизується шляхом вказівки на календарні дати строк контракту. Передбачається можливість встановлення конфіденційних умов, що безумовно є правильним. У п. 3 розділу визначено умови продовження служби в поліції після закінчення цього контракту але вкотре з посиланням на «установлений порядок». Також правильною є умова яка закріплює, що «продовження цього контракту здійснюється за два місяці до закінчення строку його дії» [6]. На наше переконання, цей розділ контракту на проходження служби в поліції сформульовано коректно, проте конкретизація домовленостей між сторонами щодо продовження його строку може бути й більш детальною з включенням положень про додаткові пільги, які надаються поліцейському після закінчення цього контракту або закінчення служби в поліції.

Загалом проведений аналіз свідчить, що контракт про проходження служби в поліції фактично є інформаційною довідкою про чинне законодавство, які регулює порядок проходження служби в органах Національної поліції. Бланкетний та відсильний спосіб викладення умов контракту призводить до розмивання умов праці поліцейського, що фактично не дає уявлення про конкретизацію досягнуто сторонами. Окремі пункти аналізованого контракту взагалі унеможливають реалізацію окремих прав поліцейського за умовами контракту (право на щорічну додаткову відпустку за особливий характер праці), а деякі пункти «втратили» частину законодавства, як це показано на прикладі матеріальної відповідальності працівника.

Це доводить, що рівень розвитку договірного регулювання несамостійної суспільно корисної праці в Україні загалом потребує розвитку, і навіть держава, в особі її органів не може показати приклад впровадження контрактної форми реалізації права на працю у тому сенсі який цій формі надано за законом. Стосовно самої типової форми контракту та рівня юридичної техніки цього документу, необхідно констатувати, що це скоріше

примірна форма контракту, а не типова. Типова форма маж на меті забезпечити однаковість у оформленні службово-трудова правовідносин, проте однаковість означає єдиний тип правовідносин – службово-трудова, або як зазначено у контракті трудових відносин. Але за змістом ця типова форма має такі вади, що незрозуміло навіть на декілька сторінок розписувати умови про виконання чинного законодавства. На наше переконання, це скоріше примірна форма, яка потребує конкретизації сторонами в процесі досягнення домовленостей про умови праці. Якщо виходити з того, що індивідуальних персоніфікованих умов праці для більшої кількості поліцейських не передбачено, то типова форма могла б передбачати умови праці більш конкретно. Досягти цього можна застосувавши інший спосіб викладу положено контракту.

Висновки. Вище викладене дає підставу стверджувати таке: 1. Особливості та специфіка проходження служби в органах та підрозділах Національної поліції України виправдано закріплюють контрактну форму умов праці поліцейських, де має відобразитися диференціація правового регулювання праці в поліції. 2. Проаналізований зміст типового контракту на проходження служби в поліції свідчить про низький рівень юридичної техніки і у ньому відсутні положення контракту за якими сторони повинні досягти згоди. Майже усі розділи цього контракту несуть виключно інформаційний характер. Спосіб формулювання положень контракту має банкетний та відсильний характер, що в окремих випадках призводить до нівелювання прав поліцейських як-то: права на додаткову щорічну відпустку та її тривалість за особливий характер праці. Окремі положення, і що важливо, у частині відповідальності сторін контракту взагалі «втратили» матеріальну відповідальність поліцейського незважаючи на те, що ця відповідальність в трудовому праві має свої види, а контракт зокрема має деталізувати умов відповідальності його сторін. Запропоновані у статті способи викладу положень контракту мають покращити його зміст з позиції конкретизації умов праці поліцейського та порядку проходження служби в поліції.

Література

1. Жернаков В.В. Договірне регулювання відносин у сфері праці. *Договір як універсальна правова конструкція* : монографія / А. П. Гетьман, В. І. Борисова, О. П. Євсєєв та ін. ; за ред. А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Харків : Право, 2012. С. 112-131.
2. Могілевський Л. В. Єдність і диференціація правового регулювання трудових відносин працівників органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. / Могілевський Леонід Володимирович. Х., 2007. 189 с.
3. Мельник К.Ю. Реформування національного законодавства у сфері проходження служби в органах

внутрішніх справ – нагальна вимога сьогодення. *Вісник ХНУВС*. 2015. № 3 (70). С. 206-213.

4. Трудове право: підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилипко, А.М. Слюсар та ін.; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2017. 560 с.

5. Пилипенко П.Д. Проблеми теорії трудового права: монографія. Львів: Видав. центр Львів. Нац. ун-ту ім. І. Франка, 1999. 214 с.

6. Типова форма контракту про проходження служби в поліції: Наказ МВС від 03.02.2017 № 89. *Офіц. вісн. України*. 2017. № 20. Ст. 574.

7. Кодекс законів про працю України. *Відом. Верховної Ради УРСР*. 1971. № 50. Ст. 375.

8. Костюченко О.Є. Державне і договірне регулювання відносин у сфері праці: монографія. К.: УБС НБУ, 2011. 187 с.

9. Про відпустки: Закон України № 504/96-ВР від 15.11.1996. *Відом. Верховної Ради України*. 1997. № 2. Ст. 4.

Анотація

Корольчук Б. Л. Контракт про проходження служби в поліції як правовий засіб захисту трудових прав поліцейського. – Стаття.

В статті досліджується типова форма контракту про проходження служби в поліції. На основі доктринальних підходів до контракту, як угоди про працю, в межах теорії трудового договору обґрунтовується необхідність диференціації умов праці поліцейських. Наголошується, що контракт здатен забезпечити індивідуальне регулювання службово-трудова відносин в поліції. Зроблено висновок, що зміст типового контракту на проходження служби в поліції має низький рівень юридичної техніки. Майже усі розділи цього контракту несуть виключно інформаційний характер. Спосіб формулювання положень контракту має банкетний та відсилочний характер, що в окремих випадках призводить до нівелювання прав поліцейських.

Ключові слова: трудовий договір, контракт, контракт про проходження служби в поліції, зміст контракту, умови контракту, поліцейський.

Аннотация

Корольчук Б. Л. Контракт о прохождении службы в полиции как правовое средство защиты трудовых прав полицейского. – Статья.

В статье исследуется типовая форма контракта о прохождении службы в полиции. На основе доктринальных подходов к контракту, как соглашения о труде, в рамках теории трудового договора обосновывается необходимость дифференциации условий труда полицейских. Отмечается, что контракт способен обеспечить индивидуальное регулирование служебно-трудова отношений в полиции. Сделан вывод, что содержание типового контракта на прохождение службы в полиции имеет низкий уровень юридической техники. Почти все разделы этого контракта несут исключительно информационный характер. Способ формулирования положений контракта имеет банкетный и отсылочный характер, что в отдельных случаях приводит к нивелированию прав полицейских.

Ключевые слова: трудовой договор, контракт, контракт о прохождении службы в полиции, содержание контракта, условия контракта, полицейский.

Summary

Korolchuk B. L. Contract for service in the police as a legal means of protection of labor rights of a police officer. – Article.

The article examines a typical form of contract for service in the police. On the basis of doctrinal approaches to the contract, as an employment agreement, within the theory of the employment contract, the need to differentiate the working conditions of police officers is substantiated. It is emphasized that the contract is able to provide individual regulation of labor relations in the police. It is concluded that the content of a standard contract for service in the police has a low level of legal technique. Almost all sections of this contract are for information only. The method of formulating the provisions of the contract has a banquet and reference character, which in some cases leads to the leveling of police rights.

Key words: employment contract, contract, contract on service in the police, content of the contract, terms of the contract, police officer.